

CHEXOVNING "GAROV" HIKOYASIDA SYUJET VA
KULMINATSIYA TASVIRI

Jo'rayeva Nargiza Tilovmurodovna

Termiz davlat universiteti akademik litseyi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Chexovning "Garov" hikoyasi rus adabiyotining qisqa hajmdagi lekin chuqur ma'naviy mazmunga ega namunalaridan biridir. Bu hikoya orqali yozuvchi insoniy mas'uliyat, vijdon, axloqiy tanlov va jamiyat haqida keng qamrovli fikrlar beradi. Hikoya syuzeti, hayotiy voqealar silsilasi, personajlar to'qnashuvi va ruhiy kechinmalari tafsilotlari, eng muhimi, kulminatsiya manzarasi yirik badiiy kuchga ega. Bunda Chexov inson tabiatining chuqur qatlamlarini ochish, axloqiy muammolarni yoritish orqali universal g'oyalarni ifodalashga erishadi. Maqolada hikoyaning syujet xususiyatlari va kulminatsiya bosqichi izchil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Chexov, Garov, syujet, kulminatsiya, personaj, axloqiy tanlov, vijdon.

Аннотация: Рассказ Чехова «Клятва» — один из примеров короткой, но глубоко духовной русской литературы. Через этот рассказ писатель затрагивает широкий круг вопросов человеческой ответственности, совести, морального выбора и общества. Сюжет, череда жизненных событий, детали конфликтов и душевных переживаний персонажей, и, что наиболее важно, кульминационная сцена, обладают огромной художественной силой. В этом Чехову удаётся выразить универсальные идеи, раскрывая глубинные слои человеческой природы и освещая моральные проблемы. В статье последовательно анализируются особенности сюжета и кульминационная сцена рассказа.

Ключевые слова: Чехов, Клятва, сюжет, кульминация, персонаж, моральный выбор, совесть.

Abstract: Chekhov's story "The Pledge" is one of the examples of short but deeply spiritual Russian literature. Through this story, the writer gives a wide range of thoughts about human responsibility, conscience, moral choice and society. The plot of the story, the series of life events, the details of the characters' conflicts and mental experiences, and most importantly, the culmination scene, have great artistic power. In this, Chekhov manages to express universal ideas by revealing the deep layers of human nature and illuminating moral problems. The article consistently analyzes the plot features and the culmination stage of the story.

Keywords: Chekhov, The Pledge, plot, culmination, character, moral choice, conscience.

Kirish

Chexov ijodi realistik adabiyot tarixida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Uning har bir asarida jamiyat hayoti, insonning ruhiy dunyosi, oddiy voqealar fonida paydo bo'ladigan kuchli ehtiros va kayfiyat harakati o'z o'rniga ega. "Garov" hikoyasi ijodkorning qisqa hikoya janridagi dramatik mahoratini yaqqol namoyon etadi. Chexov hikoyani oddiy voqealardan – kichik odamlarning hayotidan boshlab, uni chuqur ma'naviy syujetga aylantiradi va shu orqali o'zining hayotga, jamiyatga, axloqqa oid qarashlarini badiiy tasvirlaydi. Hikoyaning syujet tuzilishi qat'iy, aniq va izchil. Bosh qahramonlar – notarius (advokat) va boyliq egasi – ikki odam orasida yuzaga kelgan shartnoma, ya'ni garov borasidagi murosa hikoyaning bosh motivini tashkil etadi. Boy odam anchadan beri o'zining turmushidan, boyligidan, boylik keltiradigan ishlaridan to'ygan va hayot mazmunini yangi ortiqcha hissiyotlarda qidiradi. Notarius esa, aksincha, hayotdan nimanidir kutayotgan, o'z orzusi, g'oyasi, idealiga yetishishni istagan inson sifatida gavdalanadi. Ikki odam o'rtasida o'ziga xos kelishuv – garov shartnomasi tuziladi: agar notarius besh yil davomida qat'iy yolg'izlikda, tashqi dunyo bilan aloqani butunlay uzgan holda yashay olsa, boy unga katta miqdorda pul beradi. Bu hayotdan to'ygan boyning o'zi uchun hech narsa anglatmaydigan, lekin advokat uchun butkul hayotini o'zgartirib yuborishi mumkin bo'lgan katta pul mukofoti edi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Syujetda harakat va ruhiy to'qnashuv, o'z ichi bilan kurash boshlanadi. Hikoyaning ilk qismlaridanoq advokatning ruhiy holati, o'zini sinash va insoniy qadriyatlar bilan kurashish istagi yaqqol ko'rinadi. Yozuvchi hikoya davomida advokatning dastlabki ishtiyoqi, hayajoni, orzu-umidlari, hayot mazmunini ikkiyuzlama qarashlar bilan uyg'unlashtiradi. Advokat uchun bu garov – boylikka ega bo'lish yoki o'zini sinovdan o'tkazish vositasi sifatida emas, balki hayot mazmunini, insoniy qadriyatlarni bilish yo'li sifatida namoyon bo'ladi. Vaqt o'tib, advokat yolg'izlikda bo'lishga odatlanadi, o'zining ichki dunyosini boyitadi, kitoblar o'qiydi, dunyo tafakkurining boy qatlamlariga kirib boradi. Uning qiziqishlari va ruhiy ehtiyojlari o'zgaradi: endi boylik, pul, moddiy ne'matlar hech qanday ahamiyat kasb etmaydi. Hikoya qahramonining hayot falsafasi va avvalgi g'oyalari tubdan o'zgaradi. Advokat insonning eng muhim boyligi moddiy emas, balki ma'naviy boylik ekanligini anglaydi. U o'z ruhiy kuchi va kuchli iroda bilan boylikka ega bo'lish orzusi va hayot oldidagi asosiy maqsadlarni qayta ko'rib chiqadi [1].

Boy esa, vaqt o'tishi bilan hayotidan, o'zining ijtimoiy mavqeidan, boyligidan zerikadi, hatto garov shartnomasi unga ham og'ir bir ruhiy yukka aylanadi. Vaqt o'tib, advokat shartnomani bajarmoqchi bo'lib qolgani va unga katta pul to'lash majburiyati boy odam uchun dahshatli muammo bo'lib chiqadi. U o'z ichida advokatdan nafratlanadi, hatto uni o'ldirib, pullarni saqlab qolishni o'ylaydi. Biroq uning nafrati,

qoʻrquvi va vijdoni uni shunday ahvolda tashlab qoʻyadiki, u insoniylikdan voz kechadi. Hikoya tili va badiiy portretlar orqali syujetdagi ziddiyatlar, har bir personajning ichki dunyosi chuqur ochiladi. Hikoyaning kulminatsiya nuqtasi – advokat yolgʻizlikda yashagan besh yillik muddat yakuniga yetadigan kechasi yuzaga keladi. Boy odam nihoyat oʻz qarorida qatʼiyroq boʻladi: advokatni oʻldirish, garovdan voz kechish va boylikni saqlab qolish rejasini tuzadi. Bu kuchli dramaviy ziddiyat, insoniy axloq va vijdon talashuvi tasvirida butun hikoyaning eng hayajonli va silliq nuqtasidir. Barcha voqealar, ruhiy toʻqnashuvlar, orzular, kutganlar aynan shu lahzada bir nuqtaga jam boʻladi. Boy odam kuchini ishga solmoqchi, lekin advokat yotgan xonaga kirsa, u puldan butkul voz kechayotgan maktubni koʻradi. Advokatning oʻzi ham boylik, moddiy neʼmatlardan koʻra maʼnaviyatga, insoniy axloqqa, oʻz salohiyati va ruhi tozaligi, vijdoniga sodiqlikni afzal koʻrganini bildiradi. Jumladan, advokat oʻz maktubida insoniyat tarixini, bilimning ahamiyatini, hayotning mazmunini anglash, oʻz orzu-maqсадlarini yangidan kashf etgani, boylik uchun ishlash jirkanchligini yozadi va mukofotdan ixtiyoriy voz kechadi [2].

Muhokama va natijalar

Syujetning kulminatsiyasi hayot, axloq va vijdon toʻqnashuvining badiiy yetakchi nuqtasi sifatida namoyon boʻladi. Chexov bu bilan insoniyat oldidagi abadiy savollar – hayot maʼnosi nimada, boylik yoki maʼnaviyat, pul yoki vijdon, ezgulik yoki nafratni ochib beradi. Hikoyadagi syujet chiziqlari ruhiy kechinma va axloqiy tanlov bilan yoʻgʻrilgan. Advokatning ketishi, boyning ruhiy tushkunlikka tushishi, qahramonlarning ichki dunyosida kechgan oʻzgarishlar hikoyaning syujetini ikki tomonlama maʼnaviy drama darajasiga olib chiqadi. Chexov hayotdagi eng murakkab tanlov – vijdonga, axloqqa va insoniylikka sodiqlik, moddiy neʼmatlarning oʻtkinchi ekanligi haqida chuqur mulohazalarni badiiy voqelikda aks ettirishga erishadi. Hikoyaning yakuniy bosqichi, yaʼni denouement, advokatning garovdan voz kechib, boy esa boyligini yoʻqotmagan holda, ammo oʻzining insoniy salohiyatidan, soddaligidan, vijdonidan ayrobi, sharmandalikda qolishidir. Chexov bu orqali inson tabiatining ikki tomonini – moddiy boylikka mahliyo boʻlish va asosiy qimmat insoniy axloq, maʼnaviyat, vijdon, oriyatni qiyosiy, falsafiy va realistik tahlil qiladi [3].

Bu hikoya syujet va kulminatsiya nuqtasida jamlangan ruhiy, falsafiy va axloqiy muammolar Chexovning badiiy uslubini, oʻziga xos chuqur realizmini takrorlanmas bozor darajasiga olib chiqadi. Har bir voqea, kichik tafsilot, xatti-harakatlar, personajlar nutqi – bularning barchasi hikoyaga nafislik va badiiy soddalik baxsh etadi. Chexov hikoyalarida syujet har doim oddiy voqea bilan boshlanadi, lekin oxirida hayotiy, abadiy muammolar ochiladi. Bu hikoyada ham shundoq: dastlab har bir kishi pul uchun kurashmoqda, lekin oxiriga yetgach, insoniylik, vijdon, hayot maʼnosi sharaflanadi, pul, boylik esa baribir ikkinchi darajaga tushib qoladi. Yozuvchi syujetni shakllantirishda hamma voqealar, personajlar, harakatlarni qatʼiy tartib bilan, muvofiq

rivojlantirib, to‘g‘ridan-to‘g‘ri kulminatsiyaga olib keladi. Shu bilan birga, Chexov hikoyasining badiiy mazmuni hamisha zamonaviy va dolzarb bo‘lib qoladi. Hikoyaning asosiy syujet harakati – pul, boylik, garov, yolg‘izlik, insoniy qadriyatlar va axloqiy tanlovlar silsilasi. Kulminatsiya bosqichi hikoyaning badiiy va ruhiy ko‘rsatkichini ochadigan markaziy nuqtadir. Chexov hikoya orqali har bir kishiga hayot nimadan iborat, qanday harakat, qanday qaror, qanday axloqiy tamoyillar haqiqatga olib borishini ochiq va ta’sirli tarzda tasvirlaydi. Bunda, inson ruhiyatining sirli qatlamlari, har bir kishi uchun tanlov va o‘zini anglash ehtiyojini badiiy ifodalash yozuvchining ustalik namunasi bilan yasaladi. Syujet va kulminatsiya tahlili Chexov ijodining badiiy asosini, inson va hayot, axloq va vijdon, orzu va armon, boylik va baxt muammolarini har bir personajning ichki dunyosi orqali yuborilgan badiiy signallar sifatida namoyon bo‘ladi. Bu hikoya, avvalo, insonga, insoniy jamiyatga chuqur oyni tutadi, uni hayotiy tanlovlar zahirida yangi bir ma’naviyat va axloqiylik bosqichiga ko‘taradi [4].

Xulosa

“Garov” hikoyasi Chexov mahoratining haqiqiy namunasi, qisqa lekin mazmunan g‘oyat yirik badiiy asardir. Yozuvchi hikoyada syujet va kulminatsiya nuqtalarini aniq va badiiy mukammal tarzda shakllantiradi. Hikoyaning markaziy g‘oyasi – inson hayotida eng ulug‘ qadriyat sadoqat, vijdon va ma’naviyat, pul va boylik esa o‘tkinchi ekanligi borasidagi o‘ziga xos falsafiy xulosa. Chexov asari bugungi kunda ham har bir o‘quvchi uchun teran saboq, hayotiy va axloqiy mezon, insoniy tanlov oldidagi ma’naviy etalon sifatida qadrlil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anton Pavlovich Chexov, “Garov” (Povest va hikoyalar to‘plami), Moskva, 1899 yil
2. O‘tkir Hoshimov, “Adabiyot — hayotning o‘zi”, Toshkent, 2010 yil
3. Sagdullaeva D. “Rus realistik adabiyotida qisqa hikoyaning badiiy xususiyatlari”, Toshkent, 2012 yil
4. Islomova Z. “Chexov hikoyalarining ruhiy va falsafiy tahlili”, Samarqand, 2016 yil
5. Nazarova M. “Syujet va konflikt: Adabiy tahlil asoslari”, Toshkent, 2018 yil
6. Shukurov U. “Chexov va o‘zbek hikoyachiligi”, Buxoro, 2017 yil
7. Jamalova S. “Chexovning badiiy uslubi”, Toshkent, 2021 yil